

פני העיר

מערבית: יובל אברהם**

על רצפת אבן קרה ומחוספסת, מול בית הדואר שברחוב צלאח אל-דין, יושבה אישה זקנה ושמה אום חמדאן. גופה היה חסון, ולרגליה נפרשו עלי פטרוזיליה ונענע, שאותם החלה להפוך מצד לצד. עיניה הרחבות עמדו על טיבם של העוברים והעוברים בדרך, ערות גם לחטוף שבמבטיהם, וידיה המיומנות כרכו את העלים לצורורות עבור המעוניינים בכך. לפתע הרגישה אום חמדאן טיפות קטנות של לאות ויאווש דולפות לאטן בשולי נפשה, ונדמה לה שהיום הפך קר, אפרורי ומתוח יותר. "ריבוננו של עולם", התפללה בדאגה, "תן ליום הזה לעבור בשלום, והרחק מאתנו את רוע לבם של בני הבליעל!"

בטרם סיימה את תפילתה, הבחינה בשני גברים, פקידים מטעם העירייה הפוסעים לעברה. הראשון התקדם עד שרגליו נגעו בסלה הגדול, העשוי מכפות תמרים. הוא הזיז את הסל ברגליו וצעק: "מה את עושה פה אישה? הסתלקי מכאן תכף ומיד או שאחרים לך את הסחורה הזו".

"לאן אסתלק?" השיבה, "השם ישמור אותך ויגן עליך ועל בנות ביתך. אני נשבעת, מאז שפתחתי היום לא הרווחתי שקל אחד. הנכדים שלי בבית מחכים שאשוב עם קצת לחם וחלבה, ואבא שלהם מרותק למיטה מאז ימי האינתיפאדה... אף אחד לא..."

"אמרתי לך להסתלק מכאן אישה, וללא דיבורים מיותרים, שמעת? מה, מתחשק לך לספר לי את סיפור חיך? חזרי אל העיר שלך, אל הכפר שלך, אני יודע? העיקר שלא אראה אותך פה".

"אל תכעסי, גברת", הצטרף הפקיד השני, "בכנות, אנחנו פשוט לא רוצים לפגוע בפני העיר. מוטב שתמצאי לך מקום אחר".

עיניה של אום חמדאן התכווצו בסלידה. "מה? לפגוע בפני העיר?" תהתה. מבטה שב ונפל על הסחורה שלפניה ולאחר מכן חזר אל פני הפקידים, שעמדו מפקחים עליה.

* **נזהה אבר'ע'וש**, ילידת ירושלים, בעלת תואר ראשון בחינוך ושפה ערבית. עבדה כמדריכה חינוכית לילדים במרכז האם והילד, ולאחר מכן כמרכזות תכניות חינוכיות ותרבותיות במרכז הקהילתי באזור מגוריה. הוציאה לאור עד כה שישה עשר ספרים.

** עורך תרגום: צאלח עלי סואעד.

היא הביטה סביב, מחפשת אדם שיגיד: "אל תעזוב, הישארי במקומך", אך לשווא. קולה החריש לרגע, ואז שבה האישה לשוחח עם עצמה, מילותיה נבלעות בהמולת העיר ושארן רעשיה: "כמה צר לי עלייך יא פהימה, וכמה צר לי עלינו, החיים את חיינו בעליבות שכזו. 'פני העיר' הוא אומר לי... למה? לעיר יש פנים או גב? את זה עוד לא שמעתי! 'חוזר לעירך' הוא אומר לי, ומה, ירושלים איננה עירי? זה נכון, יש לי עיר אחרת משלי, עם משפחה, חברים ופרדס, אבל ירושלים שונה, נשבעת באלוהים, היא שונה! גם אם אחזה את העולם כולו, מקצה מזרח ועד סוף מערב, לא אמצא כמוה!"

אום חמדאן לא יכלה לשאת עוד את מבטי האנשים, הלוטשים עיניהם בה בעוד היא מגורשת מעירה, ירושלים. במיוחד לא סבלה את מבטי התיירים, מצלמותיהם המשתלשלות מצוואר-עד-חזה, ועיניהם הצבעוניות בוהות בה בפליאה.

היא אספה את העלים הירוקים בערבוביה אל הסל והניפה אותו אל מעל ראשה. כבדות מוזרה ולא מוכרת לה אפפה אותה, ונדמה היה לה שדבר-מה מקלילותה הקודמת אבד. אומץ לבה לא עמד לה, והיא לא הוציאה מילה של מחאה או התנגדות, כאילו נשחקו מיתרי קולה כליל. היא שחה לעצמה: "אילו רק אחד מהם היה נותן לי הודמנות קטנה, הייתי מספרת לו הכול. הכול על אודות נכדיי שהולכים לישון בלי ארוחת ערב, על אבא שלהם חמדאן, המרותק למזרון, ועל אמם שמבלה את ימיה בפרדס, פרדס שנטענו ועבדנו בו יחד! אילו רק ידע משהו מהם כיצד טיפסתי מעל גדר ההפרדה, מבית לחם, כיצד עזרו לי כמה צעירים – אלוהים ישמור עליהם – איך הרימו את הסל שלי כשקפצתי מהגדר, ואיך השיבו לי אותו מיד לאחר מכן. אילו רק ידעו את כל זה, איש מהעיר הזאת לא היה אומר לי: 'הסתלקי מכאן'."

אום חמדאן החלה ללכת לאורך המדרכה שברחוב אלסולטן סולימאן, נעלי פלסטיק שחורות לרגליה וצעדיה יציבים וכבדים. הסל התנדנד על ראשה בקצב אטי ובתיאום עם פסיעותיה. איני סבורה שהיה אדם ברחוב הצפוף הזה שחשב שהסל ייפול.

עיני התיירים ננעצו באישה ובסלה, בעוד שמדריכם המשיך וגולל את ההיסטוריה הארוכה של ירושלים: הוא סיפר על הצלבנים והשושלת האיובית, על המצביא צלאח אל-דין, הרומאים, התורכים והאנגלים... אולם על ההווה לא אמר דבר. אום חמדאן הביטה בכיוון שעליו הצביע המדריך וראתה את חומת העיר ושערי הנחושת הגדולים. היא אחזה היטב בסלה והביטה מעלה, כמו התיירים, אל הקצה העליון של החומה. היא ראתה שם חייל מחילי הכיבוש, משקיף מאחד הפתחים לעבר העיר ואוחז בנשקו. היא לא ידעה לאן הוא מכוון את הקנה. אנחה פרצה ממעמקי לבה, והיא אמרה בתפילה: "אין אחר מלבד אלוהים, לו המלכות, הכול נעשה בחסדו, הרע והטוב, והוא כל יכול."

אדים היתמרו מפיה במעגליות והתאחדו עם רוח הסתיו הקרה, שצינתה החלה לצרוב את בשרה.

מדריך התיירים המשיך להסביר ולהצביע בידי לכל עבר, עד שלבסוף הגיעו כולם לקצה רחוב אלסולטן סולימאן.

אום חמדאן רצתה להוריד את הסל, אבל תהתה: "אולי גם כאן תהיינה לעיר פנים שונות?" היא סרקה את סביבתה בחיפוש אחר פינה אחרת להניחו בה. בתחושת הייתה כמו דבורה אבודה שתועה בדרך, מבלי לדעת מה ציוותה עליה המלכה. לפתע עלה בדעתה

להמשיך וללכת בעקבות התיירים, בתקווה שאלוהים ינחה אותה אל מקום בטוח שאליו לא יגיעו רגליהם של עובדי העירייה.

התיירים הגיעו עם מדריכם אל החומה ועצרו מול מגדל דוד. הם עמדו, נכונים להקשיב להיסטוריה ולשאוף לקרבם את ריחותיה. גופה של אום חמדאן הותש מתלאות היום, וזו הייתה הזדמנות עבורה לעצור ולנוח קמעה. היא חשבה שעליה לבטוח באלוהים ולהניח את הסל שלה כאן, לצד חומת האבן, והחלה לפרוש את סחורתה על הרצפה הקרה. מדריך התיירים הסביר על הנביא דוד, ועל הנביאים והשליחים הרבים שנכנסו בשערי העיר במרוצת אלפי השנים.

התיירים הביטו בערגה בחומה והתחילו ממששים את אבניה הצהובות והדהויות. ריחה של ההיסטוריה נדף מהן, ובין החריצים נשמרו לחות וטחב. המדריך המשיך בינתיים בנאומו, ידיה התנועעו בכל הכיוונים, עד שלבסוף החל לחבק וללפף את צווארו כנחנק, מסביר בכך לצופים על עמוד התלייה שפעם שליטים זרים הציבו במקום: "כאן, היכן שדורכות רגליכם, גופות הגברים התנדנדו מן הגרדום" סיפר לקהל. התיירים עיקמו את שפתיהם, צקצקו בלשונותיהם וקראו בזעזוע: "אוווו... הא!!!" נדמה היה שהם צופים בהצגת תיאטרון טרגית.

אום חמדאן לא הבינה מה פשר הקולות המשוניים שמשמיעים האנשים הללו. "מה זה משנה לי?" חשבה, "אני לא רוצה לדעת. דאגתי היחידה היא למכור את הסחורה שלי, לקנות קצת לחם וחלבה לילדיי, ולשוב אל חיקם בטרם יגיע הערב".

האוויר הקר הרעיד את כיסוי הראש הלבן שלה, שהחל להתנפנף ברוח מעל שמלתה השחורה, המעוטרת ברקמה אדומה. היא מחתה בשולי כיסוי הראש את טיפות הזיעה הגדולות שניגרו מעל מצחה, והחלה להפוך את הצמחים מצד לצד, מתזיה עליהם כמה טיפות מים מכלי שנשאה עמה. היא חייכה, ואמרה: "השבח לאל, העלים נשארו ירוקים, והנענע מפיצה ריח לכל עבר".

תייר אחד חכך בדעתו לאן יכוון את המצלמה. נפעם מהסיפור ההיסטורי העשיר, הוא השתוקק לצלם תמונה שמעולם לא צולמה. תמונה שתכיל בתוכה את שלמות הנפש ושלמות הזמן, את המקום, הכוח, החכמה וההיסטוריה.

הוא כיוון את המצלמה שלו כך שתכלול את המראה הכללי של העיר, לעבר החומות, שערי הנחושת והאבנים הדהויות. הנה, סוף סוף הצליח לקבוע את מיקום התמונה במדויק. התייר התרחק קלות, התקרב, ואז התרחק שוב. הוא הניח אצבע על כפתור הצילום, ביקש ללחוץ, אלא שפתאום, במפתיע, הפנה את מצלמתו אל עבר הזקנה שישבה על הרצפה, מניפה צרור פטרוזיליה ביד אחת ונענע בשנייה, חיוך רחב על פניה והיא קוראת בערבית בקול רם: "פטרוזיליה לאדון, נענע לגברת..." מבלי להסס, לחץ על הכפתור, ואז קרא: "מד־הים!"